

TRILOGIA VALORILOR

LUCIAN BLAGA
TRILOGIA VALORILOR

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Silviu Nicolae
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Cristina Jelescu, Iuliana Glăvan
DTP: Iuliana Constantinescu, Carmen Petrescu

Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

© HUMANITAS, 1996, 2014

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BLAGA, LUCIAN

Trilogia valorilor: Știință și creație, Gândire magică și religie,

Artă și valoare / Lucian Blaga – București: Humanitas, 2014

ISBN 978-973-50-4395-7

111.852

130.2

291.1

124.5

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382; 0723 684 194

SCHIȚĂ BIOBIBLIOGRAFICĂ

Lucian Blaga s-a născut la Sebeș, pe 9 mai 1895. S-a stins din viață la Cluj, pe 6 mai 1961, și, la dorința lui, a fost înmormântat în Lancrăm. Urmează școala primară germană la Sebeș (1902–1906), apoi Liceul „Andrei Țaguna“ (1906–1914) la Brașov. La bacalaureat prezintă „Teoria relativității“ (restrânsă) de Albert Einstein. Se înscrie la teologie, ca mulți ardeleni, pentru a evita înrolarea în armata austro-ungară. În anii 1916–1920 studiază filozofia și biologia la Viena, unde o cunoaște pe viitoarea soție, Cornelia Brediceanu, studentă la Medicină. În 1919 debutează cu *Poemele luminii și Pietre pentru templul meu* (aforisme și însemnări), primite deosebit de bine de criticii vremii. În 1920 susține la Viena doctoratul cu teza „Kultur und Erkenntnis“. Se căsătorește și se stabilește la Cluj. Candidează pentru un post în învățământ la Universitatea din Cluj, dar nu este acceptat. Colaborează cu articole și eseuri la diferite reviste (*Patria, Voința, Gândirea, Adevărul literar și artistic, Universul literar, Cuvântul* ș.a.). Publică piese de teatru, volume de poezii, volume de eseuri și studii. În 1924 se stabilește cu soția la Lugoj, unde Cornelia își deschide, în casa părintească, un cabinet stomatologic. Este numit atașat de presă la Varșovia (1926), la Praga și apoi la Berna (1928–1932), Viena (1932–1936), Berna (1937). În 1930 începe elaborarea și publicarea operei filozofice: *Trilogia cunoașterii: Eonul dogmatic, Cunoașterea luciferică* (dedicat lui Nicolae Titulescu), *Cenzura transcendență* (1930–1934); *Trilogia culturii: Orizont și stil, Spațiul mioritic, Geneza metaforei și sensul culturii* (1935–1937); *Trilogia valorilor: Știință și creație, Despre gândirea magică, Religie și spirit, Artă și valoare* (1938–1942). În februarie 1938 este, pentru numai câteva săptămâni, ministru subsecretar de stat la Externe, apoi ministru plenipotențiar la Lisabona. În anii petrecuți în serviciul diplomatic continuă eforturile de a ajunge profesor universitar. În 1936–1937 este ales membru plin al Academiei Române. Discursul de recepție este „Elogiul satului românesc“. În toamna anului 1938, la Cluj, ține lecția de deschidere a „Catedrei de filosofia culturii“ și este numit profesor universitar. La începutul anului 1939 îi solicită regelui Carol II rechemarea din diplomație. În 1939 se stabilește la Cluj ca profesor universitar. După Dictatul de la Viena (august 1940) se refugiază la Sibiu împreună cu Universitatea Regele Ferdinand I. În 1942–1943 înființează și conduce revista de filozofie *Saeculum*, la care colaborează Constantin Noica, Zevedei Barbu ș.a. Începând din 1942 publică, la Fundațiile Regale, „edițiile definitive“ ale operelor sale:

Poezii și cele trei *Trilogii*. Își tipărește ediția definitivă a *Operei dramatice* la Editura Dacia Traiana din Sibiu. În 1946 se întoarce cu universitatea la Cluj. Este perioada în care încep atacurile împotriva lui (Lucrețiu Pătrășcanu, Nestor Ignat ș.a.). În 1946 își dă demisia public din PNP (partid înființat ca anexă a PCR), a cărui orientare nu o putea accepta. Între 1946 și 1948 publică ultimele două cursuri litografiate, pe care le include în planul trilogiilor conform „Testamentului editorial”. În 1948 este exclus din viața publică, adică din Universitate și Academie. Lucrările lui sunt eliminate din programele analitice, din biblioteci și bibliografii. Numele lui poate fi citat numai ca exemplu ideologic negativ, „dușman de clasă”. Nu mai poate publica lucrări originale. Începând din 1951 traduce *Faust* de Goethe, versiune care apare în 1955. Între 1950 și 1960 traduce din lirica universală și selecții din operele lui Lessing, care i se publică. Din 1948 până în 1951 lucrează la Institutul de Filozofie, și, între 1951 și 1959, la Filiala din Cluj a Bibliotecii Academiei. În 1959 se pensionează, o pensie de la Uniunea Scriitorilor, singurul for din care nu a fost eliminat. Între 1946 și 1960 își încheie sistemul filozofic, scrie pentru sertar câteva cicluri de poezii, *Hronicul și cântecul vârstelor* și romanul *Luntrea lui Caron* (în două redactări), conferințe și aforisme. În 1956 este propus, în străinătate, pentru Premiul Nobel. Își definitivează pentru tipar aproape toate lucrările de sertar. În august 1959 redactează de mână un „Testament editorial”. În ce privește opera originală, moare ca *autor interzis*. La aproape doi ani după moarte îi apar primele antologii de poezie și apoi, încet, alte lucrări. Romanul *Luntrea lui Caron* este publicat în prima ediție la Editura Humanitas în 1990.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Aceste studii ale lui Lucian Blaga au văzut pentru prima dată lumina tiparului în perioada 1939–1942, constituind la origine patru eseuri apărute independent: *Știință și creație* a fost publicat la Sibiu în 1942, de Editura Dacia Traiană; *Despre gândirea magică* – la București în 1941, de Fundația Regală pentru Literatură și Artă; *Religie și spirit* – la Sibiu în 1942, de Editura Dacia Traiană; *Artă și valoare*, scris în 1937 și alcătuit din cursul de „Istoria culturii” ținut la Universitatea din Cluj în noiembrie 1938, a fost publicat la București în 1939, de Fundația Regală pentru Literatură și Artă.

Ulterior, autorul reveade textele, pe care le tipărește la București în 1946 ca părți ale unui volum unic, intitulat *Trilogia valorilor* (Fundația Regală pentru Literatură și Artă). Cu acest prilej, stabilește ordinea definitivă a lucrărilor și decide ca eseurile *Despre gândirea magică* și *Religie și spirit* să formeze studiul *Gândire magică și religie*.

În 1987, Editura Minerva din București publică din nou studiile, în volumul 10 al seriei de *Opere* îngrijite de Dorli Blaga.

Ediția de față reia într-un singur tom – cu mici modificări și aduceri la zi – ediția a patra a eseurilor, publicate în trei volume de Humanitas în anul 1996.

Propunându-ne să oferim o versiune modernă a *Trilogiei valorilor*, care să ușureze accesul cititorului de astăzi la opera filozofică a lui Lucian Blaga, am sacrificat unele aspecte de interes filologic și am operat anumite actualizări asupra ultimei ediții revăzute de autor (cea din 1946, folosită de noi ca text de bază). Totalitatea grafurilor, precum și majoritatea formelor lexicale și flexionare considerate învechite în momentul de față au fost modificate conform normelor academice în vigoare. Astfel, substantive precum *afirmațiune*, *aspirațiune*, *deformațiune*, *dominațiune*, *emanațiune*, *inducțiune*, *mutațiune*, *speculațiune*, *sublimațiune* au fost înlocuite cu variantele actuale *afirmație*, *aspirație*, *deformație*, *dominație*, *emanație*, *inducție*, *mutație*, *speculație*, *sublimare*; genitivele feminine *epopeei*, *firei*, *ideei* și *existenței*, *inteligenței*, *rezistenței* au devenit *epopeii*, *firii*, *ideii*, respectiv *existenței*, *inteligenței*, *rezistenței*; formele verbale *constituiește*, *dezlănțuiescă*, *disperează*, *intrigheze*, *precedează*, *raportă*, *sprijinește*, *substituiescă*, *transcendează* s-au cules *constituie*, *dezlănțuie*, *disperă*, *intrigă*, *precedă*, *raportează*, *sprijină*, *substituie*, *transcende*; termenii *egemonie*, *ibrid*, *ipertrofie*, *iperzel*, *ipnoză*, *ogaș* apar ca *hegemonie*, *hibrid*, *hipertrofie*, *hiperzel*, *hipnoză*, *hogaș*; *complementar*,

distilare și pluralele *dependențe*, *epoci* au corectat *complimentar*, *destilare*, respectiv *dependințe*, *epoce*, iar *aderent*, *grai*, *peiorativ*, *viață* au corectat *adherent*, *graiu*, *pejorativ*, *vieață*; cuvinte precum *branchial*, *folklor*, *pantheon*, *phloem* au fost transcrise prin *branhial*, *folclor*, *panteon*, *floem*; au fost unificate în favoarea variantelor actuale lexemele *corupere*, *cuantă*, *ecuație*, *eterogenitate*, *excludere*, *extaz*, *omogenitate*, *perseverență*, *preponderent*; infinitivele *a da*, *a face*, *a rămâne* au substituit *a dădea*, *a făcea*, *a rămânea*; s-a generalizat folosirea prefixului *cvasi-*, care alterna cu *quasi-* și *cuasi-*. S-au păstrat însă, printre altele, substantivele *chimician*, *paradox*/*paradoxie* cu pluralele *paradoxel*/*paradoxii*, dubletul *păsăril*/*paseri* corespunzând singularului *pasărel*/*pasere*, *tablă* cu înțeles de *tabel(ă)*, adjective precum *elenic* sau *etiop*.

Inadvertențele de redactare și de punctuație, precum și erorile tipografice au fost îndreptate tacit, iar cuvintele sanscrite au fost transliterate potrivit normelor științifice acceptate.

Prezentul volum include și pasajele omise în ediția publicată de Editura Minerva în 1987.

EDITURA

ȘTIINȚĂ ȘI CREAȚIE

PRECIZĂRI

Întreprindem o cercetare prin care încercăm să anexăm filozofiei noastre un ținut pe care, într-o câțiva, l-am ocolit până acum. Cercetarea va însemna în primul rând o verificare. În adevăr, preocupările noastre în legătură cu factorii de natură stilistică, ce modelează în așa de mare măsură plăsmuirile prin care se legitimează spiritul omenesc, nu sunt de ieri, de alaltăieri. Dimpotrivă, în timpul din urmă ne-am robit acestor preocupări cu totală pasiune. Eficiența reală a factorilor de natură stilistică ne-a sugerat o seamă de considerații în atâtea domenii. Deoarece această activitate a fost învinuită uneori de prezumții, nu ne dăm înapoi de la explicații. N-am pretins niciodată că am fi inițiat examenul stilistic în tărâmul artei, al mitului, al creațiilor de cultură în general. O asemenea pretenție ar fi fost cu totul deplasată. N-am dat niciodată dovezi că am simți vreo deosebită plăcere de a ne împodobi cu penelul altora. Cu o conștiințiozitate pe care o urăm și altora, ne-am referit, de câte ori chiar și numai o elementară onestitate cerea aceasta, la predecesorii care au luat în cercetare fenomenul. Ceea ce pretendem este însă altceva. Nu știm ca fenomenul stilistic să fi constituit vreodată un prilej de mai amplă „teoretizare“. Fenomenul în chestiune n-ar fi putut însă să ia pentru noi o asemenea amploare teoretică, dacă nu i-am atribui o importanță și semnificații total ignorate până acum. Poziția gravă, de cheie, poziția plină de excepționale consecințe a fenomenului stilistic în cadrul existenței umane și chiar în „cosmos“ n-a fost bănuită ca atare de nici un alt gânditor.

Exploatând elemente atât de expansive, teoria „stilului“ a luat în filozofia noastră un loc din ce în ce mai larg, vădind un sens din cele mai relevante. Teoria stilului am dezvoltat-o sistematic, permițându-i ramificări nevisate până aici, și asimilând teritorii ce nu aparțin numai psihologiei sau esteticii, sau unei anume filozofii descriptive a culturii, ci antropologiei, ontologiei și metafizicii. Ca să se vadă proporțiile,

adâncimea, spațiile, de care teoria stilului s-a umplut în viziunea noastră, e suficient să amintim că am fost cei dintâi care ne-am căznit să acordăm factorilor stilistici și o puternică semnificație într-un ultim angrenaj de natură *metafizică*, adică în extreme rânduiei în care omul pare fără ieșire captat și cu supremă noblețe cuprins – omul cu toate elanurile sale.

În lucrarea de față atragem în sfera examenului influența pe care factorii stilistici o exercită asupra plâsmuirilor „teoretice” ale *științei*, dar și asupra altor momente și structuri intime ale acesteia. Gândirea științifică, în inițiativele, în pendulările, în ezitățile, în revenirile și în avansările la care a fost obligată în cursul timpurilor, și-a construit desigur și ea „valorile” ei. Aceste valori se declară, dacă nu totdeauna, cel puțin cel mai adesea, numai în anume coordonate stilistice, în coordonate regional și istoric condiționate. Cum a fost văzută „lumea naturală”, cu faptele și aparițiile ei crono-spațiale? Ce „icoane”, ce „scheme”, ce „teorii” și-au făurit oamenii în cursul timpurilor despre lumea naturală? Iată unele întrebări cu care vom porni la drum și cărora vom căuta să le dăm un răspuns. Mai apăsător ne va reține întrebarea: În ce măsură înrăurirea „factorilor stilistici” asupra teoriilor, icoanelor, schemelor și asupra orientării spiritului „observator” poate fi motiv de meditație pentru o filozofie a științei? Vom încerca să ne familiarizăm cu aceste chestiuni, depășindu-le firește prin concluzii de interes mai abstract și strict filozofic. Materialul în preajma căruia vom desfășura considerațiile impuse de situație și de problematica atacată, îl scoatem așadar din istoria științelor, ceea ce nu înseamnă că avem de gând să ne revărsăm interesul în apele fără margini ale „istoriei” științelor. Istoria științelor o constrângem la rolul de izvor; ea ne furnizează numai materialul care poate fi ilustrativ în măsura concludenței sale. Prin frecventarea unor cămări de multe ori ignorate ale istoriei, ne promitem șansele de a spori într-un sens inedit înțelegerea faptului „științ” și a avatarelor sale. Punctul de vedere din care privim lucrurile va deschide noi posibilități de a aprofunda structura de totdeauna a științei.

Știința, cu plâsmuirile ei, cu teoriile, cu icoanele, schemele, construcțiile ei, nu este un corp constituit, care ar îngădui o creștere inevitabilă și de la sine înțeleasă, prin cumul lăsat exclusiv în grija zeilor tutelari ai timpului. Gândirea științifică este eminentemente „proces” cu frecvente inițiative, care adesea sunt reluate de la capăt. Se constată în

istorie fără îndoială și o acumulare de observații strict empirice, permanent valabile pe *acest* plan de cunoaștere, și menite să devină un patrimoniu inalterabil al spiritului uman. Dar va fi lesne de relevat că multe dintre aceste simple pretinse observații nu se păstrează ca atare, ci numai într-o formă mai complexă care le solidarizează cu anume „interpretări“. E însă lucru știut că interpretările se fac în chip fatal în perspective „teoretice“. Dacă însă nenumăratele observații care se acumulează în corpul științei, ca un pretins material pur și disponibil, sunt așa de des îmbibate în fapt de „teorie“, se va vedea că același simplu material de observație este în realitate adesea contaminat și de unele orientări „stilistice“ mai mult sau mai puțin vremelnice de-ale spiritului omenesc. Noi europenii, de când un Leonardo da Vinci, un Galilei și Newton au pus temeiurile științelor, de când filozofi ca Descartes, Leibniz, Locke sau Immanuel Kant s-au străduit în fel și chip să legitimizeze posibilitatea științei, am trăit mult timp în credința că științele europene ar fi un for perenic, pus la adăpost de vicisitudini, un pol intangibil și supraistoric. Au trebuit să vină zguduiri profunde, cum sunt cele produse de unele teorii, precum a relativității, a cuantelor sau a mecanicii ondulatorii, ca să ni se comunice luciditatea necesară cu privire la instabilitatea științei.

Pe de altă parte, filozofia culturii ne-a făcut să înțelegem relativitatea ca un mediu care viciază statornicia științei, tocmai în laturile cele mai mărețe ale acesteia. Operând delimitări necesare în corpul științei și aducând precizări de ordin epistemologic, încă prea puțin luate în seamă, ne luăm sarcina să relevăm și mai mult decât s-a făcut, că știința europeană este condiționată, ca și gândirea științifică la alte popoare, de *coordonate stilistice*, de coordonate susceptibile de o formulare mai mult sau mai puțin conceptuală. Ni se pare în orice caz o eroare să se creadă că, dacă spiritul grec, de pildă, a ajuns la alte concepții despre lumea naturală cu fenomenele ei, acestea s-ar datora exclusiv numai unei mai nedesăvârșite tehnici de cercetare, unei experiențe mai limitate, unor observații mai reduse. Nu, împrejurarea la care ne referim se explică neapărat și prin atari condiții care îi pun pe greci în inferioritate, dar aspectele de ansamblu ale gândirii științifice la greci se datorează în primul rând faptului că spiritul grec crea în alte coordonate stilistice decât cel european.

Am dori să prevenim o răstălmăcire a celor urmărite din partea noastră. Coordonatele stilistice pe care le vom pune în lumină la

diverse popoare, din arhaic până astăzi, n-am vrea să fie înțelese ca expresii sumare ale unor nebuloase înclinări psihologice, ci ca niște adevărate *funcții modelatoare* și de putere „categorială“, aparținând *spiritului inconștient*. Preocupările noastre nu se leagă de problematica psihologiei popoarelor, ci se îndreaptă spre o doctrină posibilă a „spiritului“, pe care-l înzestram cu garnituri eterogene de funcții categoriale. O asemenea doctrină, odată deplin lămurită în intențiile ei, ar permite poate să fie numită „noologie abisală“ (*noos* = spirit, *abisal* = inconștient).

CICLUL SAROS ȘI SPIRITUL BABILONIAN

Aproape orice istorie a științelor ține să amintească, cel puțin în partea introductivă, de unele cuceriri științifice ce se datorează străvechilor babilonieni. Informațiile ce ni se dau despre știința babiloniană sunt însă de obicei cam sumar prezentate, parcă mai mult spre a satisface curiozitatea de un moment a cititorilor, decât pentru a le reține sau a le aprinde în adevăr atenția. Ni se dă astfel prilejul să aflăm de pildă că în veacul al VIII-lea î.Hr., caldeenii din Babilon au descoperit așa-numitul „ciclu Saros“, o cheie pentru determinarea periodicității eclipselor solare și lunare. Se ia act de această cucerire ca de o etapă istorică mai mult sau mai puțin importantă și se trece mai departe. Sau ni se dă prilejul să admirăm imaginea, ca de basm, ce și-o făuriseră babilonienii despre alcătuirea lumii. Se ia act și de această fază și se întoarce foaia. Nu s-a încercat încă legarea puținelor fragmente într-un tot, și mai ales nimeni n-a avut ambiția să caute o lămurire a cuceririlor științifice babiloniene în lumina unor structuri spirituale specifice, care, chiar pe temeiul notițelor trunchiate ce ni s-au transmis, s-ar putea atribui babilonienilor. Ne luăm sarcina unui astfel de examen în capitoul de față al studiului ce-l întreprindem.

Cultura babiloniană se dezvoltă în mileniiile IV, III și II î.Hr., și arată sub raport strict spiritual un profil de o impresionantă consecvență și statornicie până în secolul al VII-lea î.Hr., când imperiul este ocupat de perși. Din cultura babiloniană ni s-au transmis câteva date despre felul cum era concepută lumea. Avem în orice caz, cu privire la concepția babiloniană despre lume, câteva esențiale puncte de reper, mai precise decât cu privire la cosmologiile din celelalte culturi arhaice. Cultura egipteană, despre care de asemenea deținem varii informații, își apără încă secretele cu îndârjire, iar cultura chineză, care este și ea arhaică, apare învăluită încă, tocmai în mileniiile III și II, într-o prea cețoasă atmosferă mitologică. Cultura babiloniană

s-a dezvoltat în văile fluviilor Eufrat și Tigr. Ea este un „dar al apei“ purtate de destinul geografic prin nisipuri, cum cultura egipteană se leagă de Nil, iar cea chineză de fluviile Hoanghe și Yangtze. Prin sistematice, insistente canalizări, presupunând o remarcabilă artă inginerască, o parte a deșertului sirian fusese făcut atât de fertil între Eufrat și Tigr, încât memoria ancestrală leagă până astăzi de aceste ținuturi amintirea unui rai pierdut. Fertilizarea a făcut cu puțință o paralelă înflorire a unei mari culturi, care a influențat enorm toate culturile din Asia anterioară și direct sau indirect cultura greacă, care apare vreo două-trei mii de ani mai târziu. Atâtea gânduri și bunuri spirituale babiloniene sunt de altfel asimilate și de culturile europene ulterioare. Cel mai adesea, nu ne dăm seama în ce măsură educația copiilor noștri se face încă în atmosfera unor mituri de factură babiloniană. În adevăr, unul din meritele cele mai mari ale Vechiului Testament pentru istoria omenirii este de a fi salvat pentru timpurile de mai târziu o parte din patrimoniul spiritual al culturii arhaice babiloniene. De altfel, faptul că popoarele europene socotesc astăzi cu 360° când e vorba de cerc, sau cu calendarul de douăsprezece luni, cu săptămâni de șapte zile, mai departe faptul că comerțul a luat forma mai evoluată a unui schimb între marfă și ban metalic, și multe altele, se datorează geniului babilonian. Istoria babiloniană, mai ales politică, pe urmă mitologia și poezia ca și artele plastice, ne sunt destul de bine cunoscute, mulțumită descoperirilor arheologice din ultimele decenii, și mai ales de când întâmplarea norocoasă a îngăduit să se scoată la lumină marea bibliotecă din Ninive a lui Sardanapal. E necesară amintirea unor atari împrejurări, ca să nu se creadă cumva că, încercând să facem o sinteză a spiritului babilonian, ne-am deda unui incontrollabil desfrâu al imaginației, neavând la îndemână datele concrete pe care să ne întemeiem. Elementul etnic de bază al culturii babiloniene îl alcătuiește un popor misterios, încă insuficient situat din punct de vedere antropologic: sumerienii. Atât doar se știe cu toată certitudinea despre sumeri: că ei nu erau semiți, dar se pare că nici arieni. Fizionomia lor ne este cunoscută grație reliefurilor plastice scoase din cele mai vechi straturi arheologice ale ținuturilor. Sumerii aveau o înfățișare așa de aparte, că lesne le deosebeai figura de a oricărui alte seminții. Sumerii aveau un nas mare, drept, foarte lung, ascuțit, de o proeminență ca la niște măști. Nu-i cu totul exclus ca ei să fi fost reprezentanții de ultimă strălucire ai unui tip antropologic

dispărut. Există o mare probabilitate că geniului acestui popor i se datorează temeiurile și liniile de orientare ale culturii babiloniene în perioada ei decisivă de germinare, și mai ales creațiile mari și foarte hotărâtoare de natură mitologică. Firește că la înjgheizarea susținută a culturii și pe urmă a vieții de stat babiloniene, au colaborat apoi și o serie de popoare, mai ales semite: acazii, amoriții, babilonienii propriu-ziși, hitiții (o populație iarăși cam incertă din punct de vedere antropologic), asirienii, semiți și ei, și caldeenii de mai târziu, care ar putea să fie rămășițe sumere. Toate aceste populații i-au înfrânt prin realismul și activismul lor pe sumerii mai visători, ceea ce n-a împiedicat ca popoarele care s-au așezat în Mesopotamia să adopte degrabă cultura locală. De notat că limba sumeră s-a păstrat și după ce populațiile ce se amestecau între și în preajma celor două fluvii, ca într-o căldare a vrăjilor, nu o mai vorbeau. Limba sumeră s-a păstrat ca limbă rituală, patrimoniu magic, intangibil, transmis fără de a fi înțeleș prin mii de ani. Pentru a ilustra perseverența unor anume forme de cultură, e simptomatic că aceleași imnuri religioase care se rosteau pe vremea sumerilor se găseau fidel repetate și mii de ani mai târziu pe timpul seleucizilor, adică al regilor care au luat moștenirea lui Alexandru cel Mare (secolul al III-lea î.Hr.). Sub beneficiu informativ adăugăm că scrisul babilonian, adică sumer, a fost la început simbolic, obiectele fiind designate prin semne schematic. Aceiași sumeri au trecut însă și la scrierea cuneiformă, la designarea grafică prin îmbinarea oarecum arhitectonică a unor semne în formă de cuie.

Spre a ne pregăti însă intrarea în secretele culturii sumero-babiloniene, e neapărat indicat să ne ocupăm puțin de mitologie. Mitologia sumero-babiloniană cunoaște o mulțime de zei, când mai generali, când mai locali. Se cunosc până acum vreo trei mii de nume de zei. Panteonul era deci foarte populat. Mitologia sumero-babiloniană, care are de altfel un pronunțat caracter astral, angajează ființele despre care ne vorbește în fel și fel de relații și tensiuni, în mari prietenii și grave adversități, și mai ales în lupte pentru dominație, pentru dominația cerului și a pământului. Un zeu oarecare, favorizat de propria sa forță ca și de noroc, poate la un moment dat să-și impună stăpânirea asupra celorlalți. În panteonul cercetat de patimi și tulburat de vrăjmășii, se petrec așadar, câteodată, adevărate lovituri de stat. Zeul, care devine stăpân dărâmat al unei lumi, e considerat și ca salvator, căci el reclădește lumea de la început, ca să domine apoi timp de un

„an cosmic“, socotit egal cu multe, multe mii de ani pământești. Una din sarcinile și unul din drepturile Domnului zeilor este de a stabili în fiecare an obișnuit soarta tuturor celorlalți zei și a tuturor ființelor. El e Domnul tablelor sorții. Mitologia dobândește cu aceasta un prea evident caracter ciclic-astral. Cel mai cunoscut exemplu de uzurpare și apoi de dominație divină este acela al zeului Marduk, din cetatea Babilonului. Evenimentul s-ar fi petrecut pe la anul 2000 î.Hr. și coincide cu isprăvile pământești ale regelui și marelui legiuitor Hammurapi, care a întemeiat o nouă dinastie regală impunând între cele două fluvii primul cetății Babilon.

Sumero-babilonienii aveau un deosebit simț pentru colosal, pentru formele și dimensiunile gigantice. Desigur că lumea mitologică sumero-babiloniană nu este infinită, ea implică totuși un *spațiu gigantic*. Între culturile arhaice, fără îndoială că această cultură sumero-babiloniană are perspectivele orizontice cele mai largi, nu numai în spațiu, ci și în timp. Că dimensiunile „orizontice“ ale spiritului sumero-babilonian sunt excepționale reiese dintr-o simplă comparație cu cultura greacă sau cu ceea ce știm despre cultura israelită. Interesant pentru felul de a gândi și de a vedea în dimensiuni mari al sumero-babilonienilor este ceea ce ei cred despre istoria de dinainte de potop. Sumerii nu își încep istoria ca grecii, cu câteva sute de ani în urmă, sau ca evreii, cu facerea lumii, care ar fi avut loc cu câteva mii de ani în urmă. Ei își încep istoria, nici mai mult nici mai puțin, decât cu 450 000 de ani în urmă. Atât ar fi durat istoria sumeră înainte de potop, iar după potop ar mai fi dominat încă treisprezece dinastii, vreo 32 000 de ani. E cel puțin ciudată o asemenea hipertrofie a perspectivelor în trecut la un popor, care, printre cele dintâi, face pasul din preistorie în istorie. Foarte curioasă mentalitate trebuie să fi avut acești oameni de forță primară, care simțeau în urma lor un trecut de sute de mii de ani de pretinsă istorie.

Gigantomania este o trăsătură proprie mitologiei sumero-babiloniene. Numai la inzi mai întâlnim ceva analog, dar abia două-trei mii de ani mai târziu, căci cele mai vechi informații ce le deținem cu privire la viața indică sunt de pe la anul 1000 î.Hr. (*Rig Veda*). (O remarcă în paranteză. Mult timp s-a crezut că inzii, venind din nord-vest în valea Indului și în ținuturile pe care le ocupă până astăzi, n-ar fi găsit acolo decât o populație de culoare întunecată, într-o stare de cultură primară, pe dravizi. De câțva timp se știe însă că pe Ind se afla și o cultură monumentală a unei populații necunoscute, încă din mileniul al III-lea î.Hr.

CUPRINS

<i>Schiță biobibliografică</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	7
ȘTIINȚĂ ȘI CREAȚIE	
Precizări	11
Ciclul Saros și spiritul babilonian	15
Variațiuni pe tema atomistă	26
O altă temă la antici și moderni	32
Modele de gândire științifică greacă	34
Idea sferei	34
Matematism calitativ	37
Volume și plinuri	39
Rezistențe față de ideea de infinit	44
Rezistențe față de ideea de devenire	47
Știința la Platon	52
Știința la Aristotel	60
Spiritul științific la arabi	65
Spiritul științific indic	71
Marea anticipație europeană	74
Principiul perseverenței și implicările sale	80
Învoltul barocului	88
Categorii romantice	92
Fizica senzației	95
Constructivism	98
Funcția călăuzitoare a categoriilor abisale	105
Ajustarea stilistică a ideilor și observațiilor	109
Despre câmpul stilistic	115
Câteva probleme de teoria cunoașterii	121
Concepte categoriale – subiective sau obiective?	121
Concepte categoriale – generale sau nu?	126
Două tipuri de cunoaștere	131
<i>Note anexe</i>	143

GÂNDIRE MAGICĂ ȘI RELIGIE

I. DESPRE GÂNDIREA MAGICĂ

Mit și magie	149
Puncte de vedere	157
Grupul I.	157
Grupul II.	167
Grupul III	177
Grupul IV	184
Coordonatele spiritului creator	188
Mitul față de coordonate	197
Magical față de coordonate	206
Sarea oricărei culturi	212
Sarcina magică.	222
Funcția cognitivă a ideii magice.	225
Experiență și superstiție	228
Autonomia magicului	237
Finalitatea subiectivă a ideii magice	241
Alte funcții	245
Polivalența ideii magicului	248

II. RELIGIE ȘI SPIRIT

Introducere	251
De la Indra la Nirvâna.	253
Dao	281
Sănătatea cosmică	300
Măsură și extaz	305
Minunea generalizată.	314
Lumina necreată. Nașterea Logosului	324
Stare mistică și credință	333
Credința-cutremur	341
Religiozitatea-fior	349
Definiția religiei.	355
Sacrul	368
Certitudine și supraconștiință	374

ARTĂ ȘI VALOARE

Cadrul teoretic. Amfibismul conștiinței	383
Despre artă în general	400
Satisfacția estetică datorită artei	411
Autonomia artei	421
Legea nontransponibilității.	432
Estetica intropatiei și a trăirii	445

Valori polare	451
Valori vicariante.	454
Categoriile abisale ca factori canalizatori.	460
Valori terțiare.	464
Arte și genuri. Omul universal	471
Valori accesorii.	477
Cristal, organism, cosmoid.	479
Etnicul, arta și mitologia	482
Metafizica valorilor	488